

AZ APAI HOZZÁJÁRULÁS PROBLÉMÁJA A HAZAI ÉS NEMZETKÖZI GYAKORLATBAN

Absztrakt

A tanulmány¹ középpontjában az apai hozzájárulás problémaköre áll a terhességmegszakítás tekintetében. Központi kérdés, hogy vajon a férfiak önrendelkezési joga egyenrangú-e a nők önrendelkezési jogával, továbbá, hogy mit tehet a férfi nem kívánt terhesség esetén, milyen eszközöket biztosít neki a jogalkotó abban az esetben, ha csupán a férfi szeretné megtartani a gyereket, egyáltalán van-e erre lehetőség. Tanulmányomban e kérdéseket jártam körül a hazai és nemzetközi joggyakorlat vizsgálata során.

Kulcsszavak: apai jog, önrendelkezési jog, magzati élet védelme, egyenjogúság, abortusz modell, abortusz, pénzügyi abortusz

„A gyermeknek az Isten két kicsi kezét adott, az egyik keze az apja kezét fogja, a másik az anyját. Nem lehet ezt a láncot büntetlenül elszakítani.” (Gárdonyi Géza)

BEVEZETÉS

A gyermekvállalás mindkét szülő önrendelkezési joga körébe tartozik, a fogantatásra irányuló akarathoz ezért a felek közötti kölcsönösségen kell alapulnia. E jogosultságot az Alaptörvény deklarációján² kívül számos jogszabály³ garantálja és védi.⁴ Adja magát a kérdés, hogy vajon a férfiak önrendelkezési joga ténylegesen egyenrangú-e a nőkével e tekintetben? Az Alaptörvény ugyan biztosít számos jogot az apáknak, de úgy gondolom, hogy e szabályozás megragadt a deklaráció szintjén és nincs tényleges tartalma. Sem a jogalkotó, sem az állam, sem az alapvető jogok biztosa nem tanúsít méltányos magatartást a férfival szemben, míg a nő kezében számos lehetőség csoportosul. Sok esetben az anyává válás egy lehetőség, míg a férfiaknál az apai státusz vállalása kényszerként jelenhet meg. Nem szabad elfeledkezünk arról, hogy a szülői szerepben két ember foglal helyet, ezért nem csak a kötelezettségek terén kellene egyenjogúságnak fennállnia.⁵

A – meglehetősen hiányos – szabályozás ismertetésével és irodalom feldolgozásával szeretném feltárni, hogy hogyan értelmezhető és gyakorolható a férfiak önrendelkezési joga a gyermekvállalás esetén: azonos-e a döntés tekintetében a férfiak és a nők között az emberi méltóság joga, mint az Alaptörvény által is kiemelten védendő alapjog? Valamint érvényesül-e ez esetben a nemek közötti jogegyenlőség? A két szülői státusz egyenlő szinten foglal-e helyet?⁶

Az abortusz beszélgetések során a legfontosabb szerepet az anyának a magzathoz való jogai kapnak, azonban a családtervezési döntésekben megjelenő apai jogokat sem szabad elfelejteni.⁷

Két különbség van a leendő anyák és apák között. Az első nyilvánvalóan az, hogy az anya hordja ki a magzatot. A másik pedig az, hogy a leendő anyának jogában áll az abortusz mellett dönteni, és az anyai döntés szükséges ahhoz, hogy egy férfi apává váljon, hiszen a leendő apa tulajdonképpen a fogantatás előtti pillanat után már nem tehet semmit.

Ez a különbség időbeli szempont alapján is megvizsgálható: míg az anyának a fogantatás után is biztosítva vannak alternatívák, addig az apák esetében ezek csak a fogantatás ideje előtti szakaszban állnak fent (tehát quasi az apának nincs alternatíva biztosítva, ugyanis a fogantatás előtt nem tekinthető apának).

¹ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-16-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

² Alaptörvény L) cikk (1): „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.”

³ Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény IV. Könyv 4:3. §: „A házastársak a házasélet és a család ügyeiben egyenjogúak: jogaik és kötelezettségeik egyenlők.”

⁴ 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről 9. § (1) „A családban az anya és az apa szülői felelősség alapján- külön törvényben foglalt eltéréssel- azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír.”

⁵ DOBSA JUDIT: *Abortusz és a jog viszonya*, 2015, Győr, 1-54.

⁶ WILKE, MRS. JOHN C.: *Kérdések és válaszok*, 1998, Marana Tha, 1-349.

⁷ <http://family.findlaw.com/paternity/fathers-rights.html>, (2016. október 5.).

Talán a fizikális kapcsolat a magzattal az, ami ténylegesen befolyásolja a szülők jogait a születendő gyermek felett, és mivel az édesanya sokkal szorosabb kapcsolatban áll a gyermekkel, sok esetben a döntés joga csupán őt illeti meg. Azonban ez nem jelenti azt, hogy fogantatás után csak az anyának a jogai relevánsak morálisan.

1. A TERHESSÉGMESZAKÍTÁS JOGI MEGÍTÉLÉSE

A terhességmegszakítás jogi aspektusban történő vizsgálatokor először két alapjog egymáshoz való viszonyát kell meghatároznunk. Ugyanis ebben az esetben a magzat élethez való joga kerül szembe az anya testéhez fűződő önrendelkezési jogával. Elsőként az a kérdés merülhet fel, hogy a magzatot embernek tekintjük-e és ezáltal joga van-e az élthez. Továbbá, hogy e két alapjog közül melyik élvez vagy élvezhet-e valamelyik egyáltalán prioritást. Az abortusz-szabályozás problematikája e két jog konfliktusán alapuló alternatívák által felépített rendszerből áll, azonban e szabályozás mind a történelmi korszakokban, mind az egyes országok joga tükrében eltérő megállapításokat foglal magába. Az azonban kétségtelen, hogy az abortusz szabályozásának meg kell felelnie a méltányosság és az emberi jogok tiszteletben tartása követelményének. A jog nem engedheti meg, hogy önkényesen aránytalan különbséget állítsunk egyik vagy másik jog javára, vagy hátrányára. Az Alaptörvény azon rendelkezése sem hagyható figyelmen kívül, amely meghatározza, hogy az egyéni jogok korlátozására csak indokolt esetben kerülhet sor.⁸

1.1. A terhességmegszakítás modelljei

Jogi értelemben az abortusz a terhesség mesterségesen előidézett megszakítását jelenti. Nincs olyan ország jelenleg a világon, ahol abszolút abortusztilalomról vagy teljes liberalizációról beszélhetnénk. Ugyanis ahol teljesen tiltott a terhességmegszakítás, ott az anya életének védelme érdekében mégis elvégezhető a beavatkozás, ilyen szabályozás érvényesül például Írországbán. Ahol pedig ún. *szabad abortusz* az engedélyezett, ott bizonyos feltételek érvényesülése mellett, vagy határidő figyelembe vételével lehet az abortuszt végrehajtani. Megállapítható tehát, hogy különböző országok e két végletes szabályozás között foglalnak helyet. Mindazonáltal kizárólag a nők akarata szerinti abortusz nem létezik, ugyanis jogilag korlátozott abortuszrendszerekről beszélhetünk.⁹

Ennek megfelelően két korlátozó rendszer alapján csoportosíthatjuk a különböző országokat. Egyik típus az, ahol valamilyen feltételnek kell érvényesülni, oknak kell fennállnia ahhoz, hogy a terhességmegszakítást engedélyezzék. Ez az ún. *indikációs szabályozás*.¹⁰ E modell kétségtelenül az anya önrendelkezési jogát helyezi előtérbe. Az okok között felsorolható például az anya életének veszélye, a magzat életképtelensége vagy genetikai károsodása, valahol pedig ezek közé sorolják az egyéb, szociális okokat is.¹¹ Ezen az országok közé tartozik Belgium, Írország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svájc és Anglia.

A másik szabályozás az ún. *határidős szabály*, amely csak meghatározott ideig – általában a 10-12. hétig – teszi lehetővé az abortusz végrehajtását. Azonban ezekben az országokban is érvényesül a magzati élet védelme, ugyanis a nőknek tanácsadáson kell részt venniük, valamint gondnok kijelölése is lehetséges a magzat jogainak védelme érdekében. Ilyen szabályozás érvényesül Ausztriában, Dániában, Hollandiában, Görögországban, Franciaországban, Svédországban, Törökországban és az Egyesült Államokban.

1973-ban az Egyesült Államokban a *Roe v. Wade*¹² ügy kapcsán éles vita alakult ki a törvényes abortusz körül. Ebben az ügyben a magánélethez való jog alapján mentettek fel egy nőt az ellene abortusz végrehajtása miatt megfogalmazott vád alól. Az ítéletet tekintve mérsékelt döntés született, azonban sok liberális is gyakran idézte ezt a precedenst. A bíróság kimondta, hogy a nők korlátlanul jogosultak a terhességmegszakítást az első három hónapban elvégeztetni.

Ebben az ügyben fogalmazta meg *Justice Blackmun* a többség által is képviselt véleményt, miszerint a nők abortuszhoz való joga ténylegesen alapozható a magánélethez való jogra, a *privacyra*, amely magába

⁸ Alaptörvény I. cikk (3): „Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.”

⁹ SCHELPELE, KIM LANE: Európai alkotmányos konszenzus az abortuszról, in *Fundamentum*, 1998/3. szám, 114-120.

¹⁰ TÓTH GÁBOR ATTILA: A második abortuszdöntés bírálata, in *Fundamentum*, 1999/1. szám, 82-91.

¹¹ Pl. hazánkban: 1992. évi LXXIX. törvény 5. § (1): „A terhesség csak veszélyeztetettség, illetőleg az állapotos nő súlyos válsághelyzete esetén, az e törvényben meghatározott feltételekkel szakítható meg.”

¹² 41 U.S.L.W. 4213 (1973).

foglalja a szabadsághoz kapcsolódó emberi jogokat, azonban a magánélethez való jog nem lehet abszolút, a nőnek nincs joga bármikor, bárhol, bármilyen okból megszakítani a terhességet.

A döntést korlátozó jellege miatt vitatják a nőjogi csoportok. *Catherine MacKinnon* radikális nézetei szerint, a bírósági ítélet hátrányban részesíti a nőt, ugyanis, hogyha magánügynek tekintjük az abortuszt, az állam ne vállalja a felelősséget, hogy a nőt támogatásokban részesíti a terhességmegszakítás finanszírozása esetén. Valamint, felmenti a párkapcsolatban rájuk háruló felelősség alól a férfiakat, ha bármely nem kívánt terhesség esetén javasolható az abortusz.¹³

Az eljáró bíróság azonban az abortusz szabályozását a tagállamok hatáskörébe utalta, például a tanácsadás kötelezővé tétele, a várakozási idő tartamának meghatározása, illetve a szülői jóváhagyás szabályozása tekintetében.

A *Doe v. Bolton*¹⁴ ügy pedig azt emelte ki, hogy az állami törvények nem írnak olyan szigorú szabályozásokat elő az orvosi szakvéleménnyel kapcsolatban, mint más orvosi beavatkozások esetén. Az ügyben kimondták, hogy a méhmagzat „nem személy”, hanem az anya „tulajdona”.

Mindkét ügynél fenntartották a nők abortuszhoz való jogát legalább a terhesség első három hónapjában. A későbbiekben létrejövő 14. alkotmánykiegészítés a magánélethez való jogra hivatkozott, ellenben megállapította azt is, hogy az orvosnak kötelessége végrehajtani az operációt, ha a nő úgy kívánja. Ennek megfelelően nincs többé olyan korlátozás, ami „kozmetikai beavatkozásnak” állítaná be az abortuszt. E döntés precedenst teremtett és liberalizálta az abortuszhoz való hozzáférést. A döntést ért kritikák hatására a hozzáférést úgy korlátozták, hogy kötelező tanácsadásnak kell megelőznie a beavatkozást, ha pedig fiatalok a páciens, annak a családtól vagy a bíróságtól engedélyt kell szereznie. Továbbá az állam anyagilag nem járul hozzá a műtétéhez.

Világviszonylatban megállapítható, míg az alacsonyabb népességgel rendelkező országok, mint például Izrael, az indikációs korlátozást érvényesítik, addig a nagy lélekszámmal rendelkező országokban, így például az USA-ban is, az időbeli korlátozás érvényesül a gyakorlatban.¹⁵

Számos országban, így hazánkban is, ún. *köztes szabályozás* érvényesül (vegyes rendszer), eltérően az előzőekben bemutatott országoktól. A hazai gyakorlat szerint a terhesség megszakítható az orvosi megállapítás után, ha a terhes nő súlyos válsághelyzete áll fent.¹⁶ Továbbá a magyar állam a 12. terhességi hétig engedélyezi a nő szabad akaratából történő abortusz végrehajtását is.¹⁷

2. AZ APA JOGAI

A technika jelenlegi állása szerint csupán egy férfi és egy nő, tehát két különböző nemű személy képes arra, hogy gyermeket fogantasson. Azonban a fogantatás utáni szakaszban e kétszemélyes státusz egyszemélyesre redukálódik, ugyanis a nő az, aki a továbbiakban dönthet arról, hogy a gyermeket világra hozza-e, vagy a terhességmegszakítás mellett dönt. Ha az első felvetés mellett dönt, akkor a születés után ismét kétszemélyessé válik a kötelezettség körében kialakult szülői státusz, ugyanis a férfinak polgári jogi kötelezettségei lépnek életbe annak érdekében, hogy a gyermekét támogatásban részesítse, akár kívánta világra jöttét, akár nem. Az abortuszhoz való apai hozzájárulás kérdése ezért számos jogi és nem különben morális és társadalmi problémát vet fel.

Egy nem kívánt terhesség esetén az esetek kevés százalékában gondolunk az érintett férfiakra, és az ő érzéseikre, gondolataikra, szándékukra, akaratukra. A modern társadalom hajlamos e problémát, illetve ennek megoldását egyedül a várandós nőre hárítani, akaratának kiszolgáltatni.

A szülők akaratától mindazonáltal nem minden esetben egységes abban a kérdésben, hogy megtartsák-e a gyermeket vagy sem. Akármilyen tartalmú döntés is születne, az vitathatatlan, hogy a kérdés valakinek az egészségi állapotát érinti, ugyanis mind a gyermek kihordása, mind a terhesség megszakítása változást idéz elő a várandós nő egészségügyi helyzetében. Ezért feltétlenül szükséges előzetesen megvizsgálni az egészségügyi törvény¹⁸ (továbbiakban: Eütv.) előírásait az orvosi beavatkozásokhoz való személyes hozzájárulás kérdéskörében.

¹³ FRUNZA, MIHAELA: *Az abortusz etikája* (letöltés: 2016.szeptember 25.).

¹⁴ 41 U.S.L.W. 4233 (1973).

¹⁵ ANDORKA RUDOLF: A művi abortusz - a demográfia nézőpontjából, in *Diakonia- Evangélikus Szemle*, 1991/1. szám, 51.

¹⁶ 1992. évi LXXIX. törvény 12. § (6) bekezdés; 32/1992. (XII. 23.) NM rendelet, 9. § (2) bekezdés.

¹⁷ GAIZLER GYULA – NYÉKY KÁLMÁN: *Bioetika*, 2003, Gondolat Kiadó, Budapest, 1-418.

¹⁸ 1997. CLIV. törvény az egészségügyről (Eütv.).

Minden egészségügyi beavatkozásnál az érintettnek meg kell adni a megfelelő tájékoztatást, amely alapján meghozhatja döntését.¹⁹ Továbbá az Eütv. meghatározása szerint a beteget megilleti az önrendelkezési jog, amely keretében szabadon eldöntheti, hogy aláveti-e magát bármilyen fajta egészségügyi kezelésnek, beavatkozásnak vagy sem.²⁰ Valamint joga van ahhoz is, hogy ezen ügyek kapcsán a döntések meghozatalában részt vegyen.²¹ Tehát orvosi beavatkozás csak az érintett hozzájárulásával végezhető el. A magzatvédelmi törvény is előírja a tanácsadási kötelezettséget, amelyet az 48/1998. (XI.23) AB határozat is megerősít. Megállapíthatjuk tehát azt, hogy az orvosi beavatkozás engedélyezéséről valamint elutasításáról az érintettnek van joga dönteni.

A terhesség megtartása vagy megszakítása egyaránt olyan döntés, amely a várandós nő egészségi állapotát érinti: a magzat megtartása és kihordása hosszú időn át tartó biológiai folyamatot idéz elő, amely egyértelműen kihatással van a nő egészségügyi helyzetére. A művi terhességmegszakítás pedig invazív²² beavatkozásnak tekintendő, és mint ilyen, szükségszerűen az érintett beleegyezését igényli. Az apai hozzájárulás problémájának (vonatkozzék az akár a terhesség megszakítására, akár megtartására) középpontjában tehát az a jogi kérdés áll, hogy bevonható-e egyáltalán külső személy a várandós nő egészségi állapotát érintő döntésbe. A kérdés azonban meg is fordítható: kihagyható-e az apa megkérdezése erről a kérdésről, annak ellenére, hogy a gyermeknemzésben a részvétele biológiailag szükségszerű, és a gyermek megszületése után pedig őt számos kötelezettség terheli és jog illeti majd. Az alábbiakban két kérdést járunk körül részletesen: mik az apa lehetőségei (az általa) nem kívánt terhesség esetén, illetve akkor milyen lehetőségei vannak, ha ő kívánja a gyermek megszületését, azonban az anya a terhesség megszakítása mellett dönt.

3. AZ APA LEHETŐSÉGEI A NEM KÍVÁNT GYERMEK ESETÉN

A nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy számos esetben a nők szeretnék megtartani a gyermeket, az apa ellentétes akarata ellenére. 2009-ben, az Egyesült Államokban végzett kutatások több mint fele kimutatta, hogy a bíróság beavatkozása a támogatás biztosításában sokkal nagyobb arányban jelenik meg, mint a felek önkéntes megállapodása.²³

Ha elfogadjuk, hogy az apa nem dönthet az anya testét érintő egészségügyi beavatkozás felett, felmerül a kérdés, hogy van-e más jogi lehetőség arra, hogy az anya egészségügyi állapotának érintése nélkül még a születés előtt megszakítson mindenféle kapcsolatot a születendő gyermekkel. E kérdést a hazai jog vizsgálata mellett egyes külföldi országok jogából merített példák útján szeretném megvilágítani.

A korábbi Családjogi törvényünk deklarálta, hogy a tartásról nem lehet lemondani²⁴, ehhez hasonlóan a jelenlegi hatályos Polgári Törvénykönyv is tartási kötelezettséget ír elő²⁵. Ennek megfelelően megállapíthatjuk, hogy az apa az apai jogokról lemondhat, azonban a kötelezettségek ekkor sem szűnnek meg.

Az amerikai jog, mint a hazánkban is érvényesülő jog is, a nő kezébe helyezi azt a hatalmat, amely birtokában dönthet a terhesség-megszakítás mellett, apai hozzájárulás nélkül is. Valamint a nő dönthet úgy, hogy a gyermeket megszüli, annak ellenére, hogy az apa nem támogatja e döntés meghozatalában, és nem szeretné a gyermek világra jövetelét. Azonban ennek ellenére, az apa kötelezhető a gyermek pénzügyi támogatására. Az alábbiakban röviden áttekintjük a gyermek tartásával kapcsolatos kötelezettségek körét.

3.1. Pénzügyi abortusz

Az apai jogot védők egyes csoportja azt állítja, hogy az apa saját döntése lehet a fogantatás után is a gyermekről való lemondás. *Frances Goldscheider*, a Brown Egyetem professzora szerint a férfiaknak joga van „a pénzügyi

¹⁹ Eütv. 13. § (1) bekezdés: A beteg jogosult a számára egyéniesített formában megadott teljes körű tájékoztatásra.

²⁰ Eütv. 15. § (1) bekezdés: A beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható. (2) Az önrendelkezési jog gyakorlása keretében a beteg szabadon döntheti el, hogy kíván-e egészségügyi ellátást igénybe venni, illetve annak során mely beavatkozások elvégzésébe egyezik bele, illetve melyeket utasít vissza, figyelembe véve a 20. §-ban előírt korlátozásokat.

²¹ Eütv. 15§ (3) bekezdés: A betegnek joga van arra, hogy a kivizsgálását és kezelését érintő döntésekben részt vegyen.

²² Eütv. 3. § m) pont.

²³ GRALL, TIMOTHY S.: *Custodial Mothers and Fathers and Their Child Support*, 2009, U.S Census Bureau, 1-8.

²⁴ 1952. évi IV. törvény a házasságról, családról és gyámságról, VII. fejezet.

²⁵ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013.évi V. törvény XXI-XXII. fejezete a gyermek tartásáról.

abortuszhoz”.²⁶ Ezen „abortusz” lehetősége jobban orientálná a nőt abba az irányba, hogy terhességéről az apát is értesítse. A férfi ezután pedig szabad akaratának megfelelően dönthetné el, hogy támogatja pénzügyileg a gyermeket és vállalja-e a jogi felelősséget, vagy lemond róla.

Ha lemondás tudatában az anya továbbra sem dönt az abortusz mellett, a megszületett gyermekért a biológiai apa sem pénzügyileg, sem jogilag nem lenne felelős és felelősségre sem lehetne vonni. Azonban a nyugati jogrendszerekben jelenleg nincs lehetőség a „pénzügyi abortuszra” valamint az apaságról való lemondásra jogi szempontból. A problémát szemlélteti a következő jogeset.²⁷ Egy apa Michigan-ben kifogásolta a gyermektartásdíj megfizetését, ugyanis ő az abortusz mellett döntött, partnere mégis megtartotta a gyermeket. A bíróság a keresetet elutasította, és rávilágított arra a tényre, hogy a támogatás a gyermek joga, és a szülőknek biztosítani kell a megfelelő környezetet, és a fejlődéséhez szükséges háttért.²⁸

Érdekes jogi gondolat kísérletre invitálom most az olvasót: próbáljuk meg a terhességmegszakítás határidős modelljének adaptálását az analógia módszerével az apa helyzetére. Így vajon jogilag megoldható lenne-e az, hogy az apa nyilatkozatával lemondjon a gyermek felett álló minden jogosultságáról, valamint a gyermekkel lévő kapcsolatáról? E kérdés lehetséges válaszát a svéd Liberális Párt Ifjúsági Szárnya (LUF Väst) dolgozta ki a közelmúltban. Elképzelésükben arra hivatkoztak, hogy nemi alapon nem lehet különbséget tenni a férfiak és a nők jogai között. A kezdeményezés célja nem más, mint hogy Svédországban a férfiak számára legyen biztosítva a „jogi abortusz” lehetősége. A javaslat szerint a terhesség 18. hetéig a férfinak álljon jogában lemondani az apai jogokról és kötelezettségekről, így a gyermek születése után se lehessen kötelezni például gyermektartásdíj megfizetésére. A férfi ugyanis már a fogantatás pillanatában tudhatja, hogy apa szeretne-e lenni, vagy sem, azonban számára a jog nem biztosít semmiféle lehetőséget, míg az anya számára a valódi abortusz lehetővé teszi, hogy az anyává válás elmaradjon.²⁹

A svédek által felvázolt pénzügyi abortusz szabályozása némi kétséget von maga után. Ugyanis mi történik abban az esetben, ha az adott időszakban a nő több férfival létesített nemi kapcsolatot, és a vérszerinti apa személy nem megállapítható? Ki lenne jogosult ebben a helyzetben pénzügyi abortuszt végrehajtani? Hiszen a svéd-modell a lemondó nyilatkozatot a terhesség 18. hetéig biztosítaná a férfiaknak. A Ptk. abban az esetben, ha nem állapítható meg a vérszerinti apa személye a gyermek születéséig egy megdönthető vélelmet állít fel³⁰. A születést követően azonban a DNS- teszt segítséget nyújt ahhoz, hogy a vérszerinti apa beazonosítható legyen. De mi történik addig? A vélt apa, vagy csak a valós apa tehetne lemondó nyilatkozatot? Ezen problémák kiküszöbölése érdekében úgy gondolom, hogy a pénzügyi abortusz jogba való átültetése még várat magára, hiszen egy ilyen eszköz biztosítása esetén mind a jogalkotónak, mind pedig a jogalkalmazónak az ilyen esetleges helyzetekre is fel kell készülnie, és megoldást találnia.

További jogi kérdésként vizsgálhatjuk, hogy ha az apa beleegyezése nem szükséges a terhességmegszakítás elvégzéséhez, akkor értesíteni kell-e egyáltalán annak végrehajtásáról. Az amerikai Legfelsőbb Bíróság a *Parenthood v Casey* ügyben megállapította, hogy az apa törvényes jogai közé nem tartozik az, hogy értesítsék az abortuszról. A Bíróság véleménye szerint azok a nők nagyobb eséllyel lesznek bántalmazás áldozatai, akik nem tárgyalják meg partnerükkel e beavatkozás elvégzését, mint akik együtt döntenek e kérdéskörben. A Bíróság meghatározása szerint aránytalan teher hárul a nőkre a bejelentés által.³¹

A fentiekben felvetett analógia problémakörére egy lehetséges választ ismertetek az alábbiakban. 2006-ban az *American National Center for Men* támogatott egy pert, amelyet *Dubay vs Wells* nevű ügynek ismerünk. Az ügy magába foglalta azt a véleményt, hogy a férfinak legyen joga ahhoz, hogy nem kívánt terhesség esetén minden felelősséget a nőre hárítson. A támogatók azt mondták, hogy ez a fajta rendelkezés lehetővé tenné azt, hogy a nő megfontolt döntést hozzon, és emellett megadja a férfinak a reprodukció jogát. Az ügyet azonban mind első fokon, mind fellebbezésben elutasította a Legfelsőbb Bíróság azzal az indokkal, hogy egyik szülőnek sem állhat jogában a gyermek anyagi támogatásáért való felelősségről való lemondás. Kimondta azt is, hogy

²⁶ GOLDSCHIEDER, FRANCES K.: *Men, Children and the Future of the Family in the Third Millennium*, 1998, The Brown University Op-Ed Service Tracie Sweeney.

²⁷ DUBAY, MATTHEW: *United states court of appeals for the sixth circuit*, november 6, 2007, No. 06-2107, Appeal from the United States District Court for the Eastern District of Michigan at Bay City. No. 06-11016—David M. Lawson, District Judge., 1-9.

²⁸ <http://family.findlaw.com/child-support.html> (2016.szeptember 30.).

²⁹ <http://www.thelocal.se/20160304/let-men-have-> (2016.október 8.).

³⁰ A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:104. § (2) bekezdése: *A bíróság a gyermek apjának nyilvánítja azt a férfit, aki az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, és az összes körülmény gondos mérlegelése alapján alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik.*

³¹ JONE, RACHEL K. – MOORE, ANN M. – FROHWIRTH, LORI F.: *Perceptions of Male Knowledge and Support Abortions*, 2010, Among U.S. Women Obtaining, 1-23.

Dubay azon állítása, hogy ha a férfi lemond a szülő jogokról, az olyan értékű, mint az anya joga az abortuszhoz, hamis analógiának minősül.

3.2. Magyar joggyakorlat

A gyermek fogantatásához, illetve jobb esetben a gyermek megfelelő körülmények közötti felneveléséhez két szülő szükséges. Ennek megfelelően mind a két fél önrendelkezési jogának érvényesülését vizsgálni kell az utódnemzés körében. Míg a nő e joga szabályokban meghatározott számos korlátozással is megsérthető, addig a férfi utódvállalására vonatkozó önrendelkezési joga a hazai joggyakorlatban kimunkált elvek szerint kizárólag egy esetben sérülhet: amennyiben a vele nemi kapcsolatot létesítő nő megtéveszti őt a nemzőképességét illetően, tudván arról, hogy a férfi nem szeretne gyermeket. A hazai bíróságok ezt az elvet az alábbi jogeset kapcsán munkálták ki.

A peres felek alkalmi nemi kapcsolatából, a felperes férfi akarata és hozzájárulása nélkül gyermek született. A perben az alperes nő kérte a férfi apaságának megállapítását. A felperes annak megállapítása iránt indított keresetet, hogy az alperes megsértette az 1959. évi IV. törvény 76. §-ában megjelölt emberi méltóságát azzal, hogy az alkalmi kapcsolatukból származó gyermek születésével kapcsolatban az alperes a felperes apai minőségéről a felperes hozzájárulása nélkül, egyoldalúan döntött, ezáltal megsértve az apa önrendelkezési jogát. Az apa megfogalmazása szerint, a gyermekvállalással kapcsolatban nem lehet különbséget tenni a férfi és a nő között, akarategységnek kell érvényesülnie. Számos AB határozat³² leszögezte az anya önrendelkezési jogát, azonban nem szabad megfeledkeznünk az apai státuszba kerülő férfiak önrendelkezési jogáról sem.

Az ügyben az elsőfokú bíróság a felperes keresetét elutasította. Ítéletében megállapította, hogy az alperes nem sértette meg a Ptk. 76. §-ában megjelölt emberi méltósághoz és az abból eredő önrendelkezéshez való jogát a felperesnek. Rámutatott továbbá arra, hogy egyetlen hatályban lévő jogszabály sem követeli meg azt, hogy a gyermek fogantatását követően a nemző apa hozzájárulása szükséges a gyermek megtartásához, vagy az abortusz elvégzéséhez. Az alperes ennek alapján valójában csak törvényes lehetőségeivel élt, mikor a gyermek megtartása mellett döntött, és a gyermek származásának a tisztázása érdekében a gyermek apjának a megállapítását kérte.

Az ítélettel szemben a felperes fellebbezéssel élt, melyben többek között hivatkozott arra is, hogy az esetek túlnyomó részében a nemi kapcsolat célja nem az utódnemzés. A nemi élet következményeinek ismerete nem azonos a következmények akarásával és vállalásával. A nemi életnek egyébként sem szükségszerű következménye a terhesség, illetve a gyermek vállalása. Az önrendelkezés részét képező szabad döntési jogát a felperes a nemi kapcsolat létesítésekor még nem gyakorolhatta, így a bíróság által felállított követelmény idő előtti volt, hiszen csak a terhesség bekövetkezésekor hozhat döntést a férfi és a nő abban a kérdésben, hogy meg szeretnék-e tartani a gyermeket vagy sem, kívánnak-e szülők lenni vagy sem, azonban ez még a nemi kapcsolat létesítésekor fogalmilag nem áll fenn.

A felperes azon érvelése mellett foglalok én is állást, miszerint az Alaptörvény és az Alkotmánybíróság határozatai alapján, a férfit is meg kellene, hogy illesse az önrendelkezési jog. A 48/1998. (XI.23.) AB határozat meghatározása szerint a nők önrendelkezésének része az, hogy a terhességükről rendelkezzenek. A gyermek megszülése után a nő még arról is dönthet, hogy örökbe adja-e a gyermeket vagy sem. Az Alaptörvény XV. cikkében megfogalmazott nemek közötti egyenjogúságból azonban az következik, hogy az emberi méltóság nem nemi jelleghez köthető, hanem emberi mivolthoz, így a férfinak és a nőnek ugyanazon jogai vannak (legalábbis ugyan azoknak kellene lenniük). A gyermekvállalás erkölcsi és anyagi következményeinek viselése mind a két felet egyenlő arányban terheli, ez alapján nem lehet a nőnek magánügye a gyermek feletti rendelkezés, ennek kétoldalú „jogügyletnek” kell lennie a felek között.

A férfi nyilatkozatából az is megtudható, hogy a felperes a közösülés előtt már tájékoztatta arról az alperest, hogy nem szeretne gyermeket, ennek ellenére a nő mégis teherbe esett. Igaz, hogy szíve joga a gyermeket megtartani, azonban nem szabadna lehetőséget biztosítani arra, hogy a felperes akarata ellenére szülői státuszba kényszerüljön. Mindazonáltal a felperes is felismerte annak a jogszabálynak a hiányát, amely kötelezővé tenné a nemző apa hozzájárulását a gyermek megtartáshoz, vagy az abortusz elvégzéséhez.

Felhívta arra is a figyelmet, hogy az alperes akarata ellenére járt el, mégpedig azért mert a perben kérte az apaság megállapítását is. Ha ezt nem kérte volna, akkor a „képzelt apa” került volna bejegyzésre. Hangsúlyozta továbbá azt, hogy a gyermek apja kilétének megállapításához fűződő jogát nem gyakorolhatja anélkül, hogy a felperes önrendelkezési jogát ne sértené.

³² 64/1991 évi (XII.17.) AB határozat, 43/2005. (XI.11.) AB határozat, 48/1998. (XI.23.) AB határozat.

A Pécsi Ítéltábla az elsőfokú bíróság ítéletét helyesnek állapította meg. Azonban nem értett azzal az okfejtéssel egyet, hogy a felperes önrendelkezési jogát a gyermekvállalással kapcsolatban akkor gyakorolta, amikor „önkéntesen, kényszerből mentesen szexuális kapcsolatot létesített” az alperessel. A különböző nemek közötti nemi kapcsolat létesítése esetén valóban számolni kell nem megfelelő védekezés mellett a nem kívánatos terhesség veszélyével, de a nemzésre irányuló egy oldalú szándék megvalósítása nem illetheti meg egészben csak az egyik felet, a fogantatásra irányuló akaratnak kölcsönösnek kell lennie. Az önrendelkezési jog határain kívül esik minden olyan döntés, amely a másik személy jogaira vagy kötelezettségeire kihat. Az apaság a férfi jogállását akkor is meghatározza, ha apai jogait nem gyakorolja, kötelezettségeinek nem tesz eleget, és ezeket az anya nem is várja el tőle. Az anyai elvárásoktól független az apai jogállás, életre szóló jogviszony jön létre az apa és a gyermek között, mind a kettőjük személyállapotát meghatározza. Ennek alapján a nőt biológiai természete önmagában nem jogosíthatja fel ilyen jogi hatalmasság gyakorlására. Ugyanis ennek eredményeként a nő a férfit egyfajta eszközként tekintené, és felhasználná, amely következtében a férfit alanyiságától, személy mivoltától fosztaná meg.

Az Ítéltábla megállapította azonban, hogy a férfi önrendelkezési joga nem sérül, ha a fogantatás a nemző szándék ellenére következik be. Nem sérül akkor sem, ha a gyermekvállalás iránti tiltakozását nem hozza a nemi kapcsolat előtt a nő tudtára. E joga csak abban az esetben sérül, ha a vele kapcsolatot létesítő nő a férfit megtéveszti a nemzőképességét illetően, tudván arról, hogy a férfi a gyermeknemzést nem kívánja.

A felperes a keresetében azt sérelmezte, és azt jelölte meg jogsértőnek, hogy az anya őt apaként megnevezte, és apasági pert kezdeményezett vele szemben. A felperes a fellebbezését kifejezetten arra alapította, hogy az anya a gyermek megszületése után követte el a jogsértést, amikor figyelmen kívül hagyta a felperes kinyilvánított akaratát, és kényszerítette őt a szülői státuszba.

A rendes bíróságok esetjoga mellett érdemes áttekinteni az Alkotmánybíróság legfontosabb határozatait is a kérdésben. Összességében megállapítható, hogy a taláros testület döntései a terhességmegszakítás feletti rendelkezés jogát az anyához telepítik kizárólagosan.

A 64/1991 (XII.17.) Alkotmánybírósági határozat megállapította, hogy az emberi méltósághoz való jog alapján a terhes nőnek az önrendelkezési joga kiterjed a terhességmegszakítás feletti rendelkezésre. Mivel: „a terhesség olyan változásokkal jár az anya szervezetében, s – normális esetben – a gyermeknevelés olyannyira meghatározza az anya további életét, hogy az Alkotmánybíróság megítélése szerint az abortusz (..) lehetőségének szűk körű kizárása is közvetlenül és lényegesen érinti az anya önrendelkezési jogát”³³ Mindazonáltal ebben a határozatban az Alkotmánybíróság a terhes nő önrendelkezési jogával szemben az állam életvédelmi kötelezettségére helyezte a hangsúlyt.

Az önrendelkezési joggal való kapcsolatot bontja tovább a 43/2005. (XI.11.) AB határozat, kifejtve, hogy a gyermekvállalás kérdésében való szabad döntés az önrendelkezési jog – s ezáltal az Alkotmányban védett emberi méltóság – része. [...] az állampolgárt megillető önrendelkezési jog tartalma éppen abban teljesebb ki, hogy jogában és szabadságában áll eldönteni, hogy milyen módon és formában élje az életét, azaz joga van döntenie a saját sorsa felett.

Végezetül a 48/1998. (XI.23.) AB határozat is az egyensúlyt keresi az anya önrendelkezési joga és az állam életvédelmi kötelezettsége között. A testület meghatározása szerint: „[...] nem lenne alkotmányos, ha a szabályozás kizárólag az anya önrendelkezési jogát venné tekintetbe.” Mivel az állam kötelessége a magzat életének védelme szempontjából már a fogantatástól kezdve fenn áll, ezért nem lehet egyedül az anyának az önrendelkezési joga az irányadó. Ennek megfelelően az élet védelmére való tekintettel az állam nem engedheti az ok nélkül történő abortuszt.

4. AZ APA LEHETŐSÉGEI AZ ANYA TERHESSÉGMESZAKÍTÁSI SZÁNDÉKÁVAL SZEMBEN

Bizonyos esetekben megfigyelhető, hogy az apa szeretné csupán megtartani a gyermeket, azonban az anya az abortusz mellett döntene.

A jelenleg hatályban lévő, a magzati élet védelméről szóló törvényünk az apai beleegyezést az abortusz tekintetében egy lehetőségként kínálja fel, és nem szükségszerű elemként deklarálja.³⁴

Azonban lehetséges lenne-e az a megoldás, hogy e kérdéskörben a két fél megállapodást kötne arról, hogy a születés után az apa a teljes felügyeleti jogot megszerzi a gyermek felett, és az anya felelőssége csak a

³³ 64/1991 (XII.17.) AB határozat.

³⁴ 1992. évi LXXIX. törvény 9. § (3) bekezdés: A (2) bekezdésben meghatározott tájékoztatást követően a munkatárs a terhességmegszakítás iránti kérelmet írásban rögzíti. A kérelmet a kérelmező, illetőleg - lehetőség szerint - a magzat apja aláírja és megnevezi(k) a beavatkozás elvégzésére választott egészségügyi intézményt.

terhesség ideje alatt áll fenn? E válasz megadására szintén az analógia módszerét lehetne alkalmazni, amely által párhuzamot vonhatunk az ilyen jellegű megegyezés és a bérnyaság – hazánkban nem támogatott, azonban sok országban létező – intézménye között. Ha a bérnyaság esetében, egy harmadik személlyel megegyezünk, hogy hordja ki a gyermekünket, akkor a felek közötti megegyezés ezen elv alapján ugyanúgy lehetséges kellene, hogy legyen.

A bérnyaság szabályai analógia útján átültethetők lennének erre az esetre is. Ugyanis a megegyezést követően a felek akár ellenértékben is megegyezhetnének, így az anya részéről csak 9 hónapig tartó érzelmi befektetés lenne elvárható, míg a másik szülő a kiadásokat, illetve a gyermek jólétét mind a terhesség, mind pedig a születés után biztosítaná. A születés után pedig az anya szülői jogállása megszűnne, mint a bérnyaságnál, ugyanis a gyermekszüléssel járó „munkaerejét” a másik szülő szolgálatába állította.

Magyarországon az effajta művi megtermékenyítés nem büncselekmény, azonban nem is engedélyezett, de azok a párok, akik külföldön ezt elvégeztetik, hazatértük után nem vonhatók felelősségre. A bérnyasággal kapcsolatban Magyarországon az Egészségügyi Tudományos Tanács és Kutatásietikai Bizottság (ETT TUKEB) 1990-ban már elfogadott egy szabályozást, miszerint: orvosi javaslatra meghatározott helyeken el lehetne végeztetni a beavatkozást.³⁵ A korábbi Egészségügyi törvény lehetővé tette volna a bérnyaságot, azonban a hatályba lépése előtt ezt a rendelkezést mégis eltörölték, elsősorban a katolikus egyház véleményére alapozva.³⁶

2004-ben az Alkotmánybíróság is vizsgálta a kérdést, azonban az indítványt elutasította azzal az indoklással, hogy az alkotmányos önrendelkezési jog nem parttalan. Az önrendelkezési jog egy személyes jogosultság, viszont a dajkaterhesség, illetve bérnyaság mások jogait is érinti. Továbbá senkinek sincs alkotmányból levezethető joga arra, hogy ilyen beavatkozást kérjen.³⁷

Igaz, hogy a jelenlegi szabályozás a bérnyasággal járó művi beavatkozást tiltja, azonban nincs olyan rendelkezés, amely a felek megegyezését kizárná, abban a kérdésben, hogy az anya „csak kihordja” a gyermeket születés után pedig átadja az apának, talán ez lehetne a quasi bérnyaság legális modellje. A korábbi Egészségügyi törvény szabályozása szerint, a pótanya kizárólag a kívánságszülő közeli hozzátartozója lehetett.

De ez ügyben akár párhuzamot vonhatunk a *nyílt örökbeadással* is, azzal a különbséggel, hogy itt a szülői jogok és a kötelezettségek átadására irányuló megegyezés már a fogantatás előtti pillanatban létrejönne.³⁸ Több országban is e jogintézmény szabályozása oldja meg a pótanyasággal kapcsolatosan felmerülő szülői státusz kérdéseket. Azonosságként megállapítható, hogy az örökbeadás esetén is a szülők egymásra való tekintettel tesznek jognyilatkozatot.

E jogintézmények jogi alapja talán az utódnemzés szabadságában rejlik, amely ezen esetekben a szerződés-kötés szabadságnak elvével egészíthető ki. Mind a bérnyaság, mind pedig a nyílt örökbebefogadás elősegítésére létrejött ügynökségek, társadalmi szervezetek, klinikák gyakorlatban segíthetnék az asszisztált reprodukció partneri megegyezésen alapuló formáját.³⁹

4.1. Nemzetközi joggyakorlat

Számos ügy merült fel a nyugati világban is, amelyekben a férfiak megpróbálták – általában sikertelenül – megakadályozni az abortuszra hajló partnereiket, akikkel aktív szexuális kapcsolatot tartottak fent. Az alábbiakban néhány tipikusnak mondható esetet mutatok be.

Paton v. Trustees ügy (1978): Az Egyesült Királyságban, Liverpool-ban William Paton megpróbálta feleségét, Joan-t megakadályozni az abortusz végrehajtásában és bírósághoz fordult. A bíróság kérelmét elutasította, majd Mr. Paton újabb próbálkozását az Emberi Jogok Európai Bírósága is elutasította. Döntését azzal indokolta, hogy a feleségnek biztosítja a magán- és a családi élet tiszteletben tartáshoz való jogát.⁴⁰

C v. S. ügy (1987): Az Egyesült Királyságban Robert Carver felesége abortuszát szerette volna megakadályozni. Azt állította, hogy a határidős szabály alkalmazható a csecsemőre, hiszen a felesége a 21. hétben volt. A felsőbb bíróság elutasított egy keresetet, melyről már ítéletet mondott a parlament felsőháza, ahol három jogi szenátusi tag a kérelem oldalán állt. Az egész jogi folyamat 36 órába telt, mivel az egészségügyi hatóság megtagadta az abortuszt addig, amíg az ügyben nem született döntés, ezzel pedig a brit

³⁵ VIZI E. SZILVESZTER (szerk.): *Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásietikai Bizottság (ETT TUKEB) állásfoglalásai (1990-1999)*.

³⁶ 1997. évi CLIV. törvény 183. §, 184. §.

³⁷ 108/B/2000 AB határozat.

³⁸ 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról: 37–53. §.

³⁹ NAVRATYL ZOLTÁN: Az anyaság útvesztői. A dajkaanyaság és bérnyaság rejtelmek a jogi szabályozásba, különös tekintettel az Egyesült Államokban, in *Iustum Aequum Salutare*. VI. 2010/3. szám, 189-226.

⁴⁰ NOLAN, DAVID: *Should men have rights in abortion?*, March 21, 2001, Pro-Choice Forum, Retrieved May 26, 2006.

jog egyik leggyorsabb ügyét teremtette meg. Ennek ellenére a nő mégsem döntött a terhességmegszakítás mellett, a születés után pedig a gyermeket átadta Carvernek.⁴¹

Tremblay v. Daigle ügy (1989): Quebeci Jean-Guy Tremblay végzést kérelmezett barátnője Chantal Daigle ellen, hogy megkísérelje megelőzni a terhességmegszakítását. A kanadai legfelsőbb bíróság végül úgy döntött, hogy nem létezett olyan precedens, amely a férfiak „potenciális utódjaik” védelméhez való jogát védte volna.

Ezen példák jól mutatják, hogy a bíróság nem szívesen ismeri el az apai jogokat azon tekintetben, hogy az apa részt vehessen a terhességmegszakítás döntési folyamatában. A gyakorlat azt mutatja, hogy két orvos véleménye és beleegyezése elegendő a végleges döntéshez. Ezen esetek is azt reprezentálják, hogy a döntés csakis a nő kezében van. De nyilvánvaló, hogy effajta kirekesztéssel a férfiaknak nagy fájdalmat okoznak bizonyos esetekben. A jelenlegi tudomány azonban csak azt teszi lehetővé, hogy csak a nők menjenek keresztül a terhességi folyamaton. Azonban azt gondolom, hogy a testi változásoknál a lelki változások sokkal nagyobb erejűek, legyen az pozitív vagy negatív.

5. ÖNRENDELKEZÉSI JOG NEMEK KÖZÖTTI EGYENLŐTLENSÉGE

Kutatásom során számos cikk támasztja alá az én véleményemet is, miszerint a nő akkor jár el a férfi akaratát tiszteletben tartva, ha a férfi akarata ellenére ugyan megszüli a gyermeket, de nem nevezi meg a gyámhatósági eljárásban apaként, és a gyermek 3 éves kora után is ún. képzelt apát jegyzik be az anyakönyvbe, ezáltal tiszteletben tartva az apa döntését. Így nincs jogellenes magatartás, nincs joggal való visszaélés, jogsérelem.

Felmerülhet a kérdés, lehet-e jogszerű az a magatartás, amelyet az ember az emberi méltóság keretében hozott, azonban e döntés, vagy magatartás által egy másik személyt egy általa nem kívánt szituációba kényszerít bele, és ezáltal anyagi, és erkölcsi terheket ró rá. Megállapítható az a tény, hogy e témában az önrendelkezési jog nem jelent mást, mint azt, hogy az adott fél kíván-e szülővé lenni vagy sem.

Míg a férfit e jog a fogantatás pillanatában illeti meg, addig a nő a gyermek élve születése után is gyakorolhatja önrendelkezését a gyermek felett, és dönthet a jogszerű örökbefogadás mellett, akár a férfi támogatásával vagy anélkül.

A nők és férfiak egyenjogúságának hiánya nem csak az abortusz kérdéskörében merül fel. Felmerül például akkor is, ha a férfi szeretne meggyőződni arról, hogy a gyermek tőle származik-e, de a nő ezt nem akarja, adekvát státusz hiányában nincs lehetősége perindításra, ugyanis a Ptk. 4:110. § (5) bekezdése alapján az apaság megállapítása iránti pert csak az apa indíthatja meg. Az anya jogszerű nyilatkozata önmagában elegendő ahhoz, hogy valakinél apai státuszt eredményezzen. Az apa ez ellen két dolgot tehet: vagy teljesen elismeri az apaságot, megkímélve magát minden megrázkódtatástól, vagy nem ismeri el magának a gyermeket, amely következtében a nő kérésére apasági pert indít ellene a gyámhatóság.

A férfi sorsa így a nő és az állam közötti „jogügylétté devalválódik”, amely következtében a férfi mind anyagi, mind pedig erkölcsi következményeket tűrni köteles. Adódik a kérdés, vajon ez egy jogállamban megengedett lehet-e?

Úgy vélem, hogy azok a férfiak, akiket apai helyzetbe kényszerítettek nőtársaim, sokan küzdenek büntudattal, szégyenérzettel. Ezeknek a férfiaknak a tartásdíjon kívül nincs semmi kapcsolatuk a gyermekkel. E kényszerűség az anyagi kiadásokon kívül, egy életig tartó lelki terhet ró rájuk. Fordított esetben ez elképzelhetetlen, sosem történt még olyan, hogy egy nőt „kényszerítettek” anyai státuszba, és minden tiltakozása ellenére az apai akarat érvényesülése útján meg kellett szülnie a gyermeket.

Felvetődhet a kérdés, beszélhetünk-e egyáltalán a férfiak önrendelkezési jogáról a témában, és ha igen, ezeket mikor és hol tudják érvényesíteni? Miért van az, hogy a férfiak e kötelezettségek alól egyszer sem, míg a nők többször is felmentést biztosít?

A nők a terhességmegszakítás esetén gyakran hivatkoznak válsághelyzetre. A férfiak miért nem tehetik meg ezt? A férfiak is kerülhetnek válsághelyzetbe. Továbbá a törvény sem nevesíti kifejezetten a nőt, hiszen az egy általános válsághelyzeti pozíciót ad meg, miszerint: „Súlyos válsághelyzet az, amely testi vagy lelki megrendülést, illetve társadalmi ellehetetlenülést okoz.”⁴² A gyermekről való lemondás negatív társadalmi értékelést von maga után, ez nem minősül lelki válságnak? Továbbá anyagi körülményeik nekik sem biztos, hogy engedik, hogy gyermeket vállaljanak, vagy akár csak pénzügyileg támogassák. A Vht. 17. §-a alapján a nő a tartásdíjat a férfi önkéntes fizetése ellenére is letiltathatja a férfi fizetéséből, ezáltal mindennapi nehézséget

⁴¹ Woman in Hone case has abortion (March 30, 2001). British Pregnancy Advisory Services: Press Release. Retrieved May 29, 2006.

⁴² 1992. LXXIX. törvény 5. § (1) bekezdés.

okozva a másik félnek.⁴³ Továbbá a nő jogosult évente pert indítani a tartásdíj emelése iránt, ezáltal további terheket róva a férfira. Ezek alapján szükséges lenne, hogy az egészségügyi indikáció hiányában a „szociális indikáció” a férfiak számára is elérhetővé váljon.

Kutatásom során volt szerencsém elolvasni Dr. Pálfalvi Andrea tanulmányát.⁴⁴ A szerző e témakörben az Alapvető Jogok Biztosához fordult, és ezt a választ kapta: „a Férfi önrendelkezési szabadsága éppen abban teljesebb ki, hogy szabadon eldöntheti, kíván-e nemi életet élni: a nemi élet következményeiért azonban mindkét nem felelősséggel tartozik.” Jól látható, hogy a hazai jogvédő szervek a férfi döntési lehetőségét a nemi aktus megkezdésének pillanatában látják megvalósulni, implicit módon azt is kiértve ebből, hogy a szexuális együttlétet a gyermeknemzés céljával azonosítják.

A magyar szabályozás, illetve az Alkotmánybírósági határozatok vizsgálatából egyértelműen kiderül, hogy az Alkotmánybíróság a nők önrendelkezésének ad prioritást, a férfiak esetében pedig „kiüresedett” reprodukív jogokról beszélhetünk. Az abortuszhoz való jog ezen aspektusa a külföldi országokban is problémát okoz, hiszen nincsen olyan deklarált szabályozás más országokban sem, amelyet a terhességmegszakítás esetén a férfiak érdekeit és jogait védené és biztosítaná. Kimondhatjuk tehát azt, hogy az alkotmányokban a terhességmegszakítás esetén az önrendelkezési jog valódi „anyajogként” érvényesül.

Úgy gondolom, hogy a reprodukív szabadságjogok esetében a magánéleten kívül másról is szó van, azaz a magánéleti „magárahagyottság joga” az abortusz kérdésében ma már elégtelennek bizonyul. E kérdés rendezése nagy beavatkozásokat igényelne az államtól, mégpedig a jogalkotás szintjén. A beavatkozási igények közös jellemzője, hogy a kollektív célok elérése érdekében fogalmazódnak meg, de a jogi kikényszerítésük iránya rendszerint csak a nőket veszi célba, és helyezi előtérbe. Másképp fogalmazva, a beavatkozás iránya nem semleges: úgy tűnik, hogy tükröződik és fennáll a nemek közötti egyenlőtlenség. A családi jognak nem szabadna ennyire diszkriminatívan érvényesülnie a férfiakkal szemben. Ahogy a jog, úgy a tudomány, és a mindennapi élet az apaságot valamiért nem tekinti ugyanolyan fontosnak, mint az anyaságot. Azonban az apaság állapota épp olyan fontos és érzelmekkel töltött, hogy egy ilyen egész életet meghatározó döntésről nem csak tudjon, de befolyásolni is tudja.

ZÁRÓ GONDOLATOK

A szabályozás illetve a Magzatvédelmi törvény áttekintését követően megállapítható, hogy a törvény a nő önrendelkezési jogát teljesíti ki. A nő jogaival szemben a másik oldalon az állam életvédelmi kötelezettsége áll. Azonban a szabályozások garantálják, hogy a nő magánszférához és méltósághoz való joga aránytalanul ne szenvedjen korlátozást. A terhes nő személyes döntésének erkölcsi megítélése az alkotmányjog határain kívül esik.

A sztereotípiákkal ellentétben a férfiaknak is meg kell adni a lehetőséget, hogy elkerüljék a nem kívánt terhesség által rájuk rótt kötelezettségeket. A kötelezettségeket tekintve megfigyelhető, hogy a nők részéről az anyai feladatok ellátása, míg apai részről a pénzügyi háttér biztosítása az elvárt a jogalkotó részéről. Az abortusz esetén a nők szabadsága, mint központi elem érvényesül. G. Steinem meghatározása szerint: „ha a férfi teherbe eshetne, a terhességmegszakítás szentség lenne”⁴⁵

A férfi és a nő között fennálló biológiai különbség következtében a férfinak nincs ráhatása arra közvetlenül, hogy a gyermek megszülessen-e vagy sem. Azonban az önrendelkezési jog keretein belül mégis biztosítani kell a férfi számára azt a lehetőséget, hogy döntsön, mégpedig arról, hogy kíván-e gyermeket vállalni, azaz szülői státuszba szeretne-e kerülni, vagy sem.

Tény, hogy mind a bírók, mind a kommentárok az abortusz esetében kifejezetten elismerték a „mély és kellő figyelmet és érdeklődést” a potenciális apa iránt, de úgy gondolom, hogy ennek jogszabályi szinten is hangot kell adni. Fontos lenne e formális jogokat a gyakorlatban is garantálni.

⁴³ 1994. évi LIII. törvény 17. § (1) bekezdés: Tartásdíj behajtása érdekében a végrehajtási lapot a jövőben lejárat tartásdíjrészletekre nézve is ki lehet állítani. Ilyenkor csak a végrehajtási eljárás befejezéséig lejárt tartásdíjrészleteknek megfelelő összeget lehet behajtani és a végrehajtást kérőnek kifizetni. (2) Egy összegben előre vállalt tartásdíj behajtása esetén a végrehajtási lapon - naptári nap szerinti megjelöléssel - meg kell határozni azt, hogy mely időszakra történt kötelezettségvállalás alapján fizetendő tartásdíj végrehajtására kerül sor.

⁴⁴ PÁLFALVI ANDREA: *Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga?*, [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/palfalvi_andrea_a_ferfiak_onrendelkezesi_joga\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/palfalvi_andrea_a_ferfiak_onrendelkezesi_joga[jogi_forum].pdf), (2017.06.01.)

⁴⁵ STEINEM, G.: *The Verbal Karate of Florynce R. Kennedy*, Esq, March 1973, Ms. Magazine.

Véleményem szerint a kötelezettségek szempontjából érvényesülő egyenlőségnek kellene érvényesülnie a jogosultságok tekintetében is. Magyarország előírja az alapjogok indokolatlan korlátozásának tilalmát, mégis az abortusz kérdésben nem csak korlátozásról, hanem ténylegesen az apai jogok ürességéről beszélhetünk. Az abortusz törvényünk rendkívüli részletességgel írja le, hogy mit tehet a nő, mikor dönthet az abortusz mellett, és milyen szolgáltatások igénybevételevel segítheti elő végleges döntésének előmozdítását. Az abortusz törvénynek rendelkezései között ki kellene térni az apai jogokra is, az abortusz tilalmazása vagy előmozdítása érdekében érvényesíthető lépésekre, jogi lehetőségekre. Az apa jogainak érvényesítésének lehetőségét nem csak a születés után biztosítanám, hiszen a férfi már a fogantatás után tudja, hogy szeretné-e a gyermeket vállalni, valamint őt látni, támogatni a későbbiekben. A Ptk. azon rendelkezésénél, ahol a szülők jogainak és kötelezettségeinek egyenlőségét hangsúlyozza, tételes kifejtésre lenne szükség. Az új szabályozások keretei között a pénzügyi abortusz lehetőségét biztosítanám. Úgy gondolom, ez még mindig egyenlőtlen lenne a férfiakkal szemben, mivel a nő bármilyen abortuszt végrehajthat, a férfi kezében pedig csak ez az egyetlen lehetőség érvényesülne. Igaz a pénzügyi teher megszűnne, azonban a lelki sebek végig kísérik egy életen át.

A jogi szabályozás alapkoncepciójával lényegében egyetértek, gyenge pontjának az apai jogok figyelmen kívüli hagyását tekintem. Ezért különösen fontosnak tartom egy átfogó, komplex jogi, pszichológiai, orvosi és tudományos rendszer kialakítását, annak mindenkori igényekhez való kellő igazodását, folyamatos fejlesztését. Mindez eredményesen csak az abortuszpolitika sokoldalú megreformálásával lenne lehetséges.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] ANDORKA RUDOLF: A művi abortusz - a demográfia nézőpontjából, *Diakonia- Evangelikus Szemle*, 1991/1. szám, 50-52.
- [2.] DOBSA JUDIT: *Abortusz és a jog viszonya*, 2015, Győr.
- [3.] DUBAY, MATTHEW: *United states court of appeals for the sixth circuit* (november 6, 2007), No. 06-2107, Appeal from the United States District Court for the Eastern District of Michigan at Bay City. No. 06-11016 – David M. Lawson, District Judge.
- [4.] GAIZLER GYULA – NYÉKY KÁLMÁN: *Bioetika*, 2003, Gondolat Kiadó, Budapest.
- [5.] GOLDSCHIEDER, FRANCES K.: *Men, Children and the Future of the Family in the Third Millenium*, 1998, The Brown University Op-Ed Service Tracie Sweeney.
- [6.] GRALL, TIMOTHY S.: *Custodial Mothers and Fathers and Their Child Support*, 2009, U.S Census Bureau.
- [7.] JONE, RACHEL K. – MOORE, ANN M. – FROHWIRTH, LORI F.: *Perceptions of Male Knowledge and Support Abortions*, 2010, Among U.S. Women Obtaining.
- [8.] NOLAN, DAVID: *Should men have rights in abortion?*, March 21, 2001, Pro-Choice Forum. Retrieved May 26, 2006.
- [9.] PÁLFALVI ANDREA: *Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga?*, [http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/palfalvi_andrea__a_ferfiak_onrendelkezesi_joga\[jogi_forum\].pdf](http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/palfalvi_andrea__a_ferfiak_onrendelkezesi_joga[jogi_forum].pdf) (2017.06.01.)
- [10.] SCHEPPELE, KIM LANE: Európai alkotmányos konszenzus az abortuszról, in *Fundamentum*, 1998/3. szám, 114-120.
- [11.] TÓTH GÁBOR ATTILA: A második abortuszdöntés bírálata, in *Fundamentum*, 1999/1. szám, 81-91.
- [12.] VIZI E. SZILVESZTER (szerk.): *Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottság (ETT TUKEB) állásfoglalásai (1990-1999)*.
- [13.] WILKE, MRS. J. C.: *Kérdések és válaszok*, 1998, Marana Tha.

FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK

- [1.] Alaptörvény.
- [2.] A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. V. törvény.
- [3.] A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény.
- [4.] Az egészségügyről szóló 1997. CLIV. törvény.
- [5.] A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény.
- [6.] A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény.
- [7.] A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény.
- [8.] A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet.
- [9.] 43/2005. (XI.11.) AB határozat.
- [10.] 108/B/2000 AB határozat.
- [11.] 48/1998. (XI.23.) AB határozat.
- [12.] 64/1991. (XII.17.) AB határozat.

EGYÉB FORRÁSOK

- [1.] Child support <http://family.findlaw.com/child-support.html> (2016. szeptember 30.).
- [2.] Fathers' Rights <http://family.findlaw.com/paternity/fathers-rights.html> (2016. október 5.).
- [3.] FRUNZA, MIHAELA: Az abortusz etikája (2016. szeptember 25.).
- [4.] STEINEM, G.: The Verbal Karate of Florynce R. Kennedy, Esq (March 1973), Ms. Magazine quoting Florynce Kennedy (2016. október 5.).
- [5.] The local: Swedish group wants' legal abortion's for men <http://www.thelocal.se/20160304/let-men-have-> (2016. október 8.).
- [6.] Woman in Hone case has abortion, March 30, 2001, British Pregnancy Advisory Services: Press Release, Retrieved May 29, 2006.